

A. KURCHATOVA
Mykolaiv

RESEARCH WORK OF FUTURE EDUCATORS IN TRAINING TO EDUCATION DEFERENCE TO HIS FATHER IN PRESCHOOL CHILDREN

In the article features of using different types of research work of students of pedagogical university system of their preparation for training deference to his father in preschool children. Provided certain recommendations on the use of the research activities for future teachers, based on the example of teaching special course «Methods of education of respect to his father in preschool children».

Key words: research work, future educators, scientific society, respect for his father.

A. В. КУРЧАТОВА
г. Николаев

НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ РАБОТА БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ В СИСТЕМЕ ПОДГОТОВКИ К ВОСПИТАНИЮ УВАЖИТЕЛЬНОГО ОТНОШЕНИЯ К ОТЦУ У ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

В статье раскрыты особенности использования различных видов научно-исследовательской работы студентов педагогического вуза в системе их подготовки к воспитанию уважительного отношения к отцу у детей старшего дошкольного возраста. Даны отдельные рекомендации по использованию научно-исследовательской работы будущих воспитателей, опираясь на пример преподавания спецкурса «Методика воспитания уважительного отношения к отцу у детей старшего дошкольного возраста».

Ключевые слова: научно-исследовательская работа, будущие воспитатели, научный кружок, уважительное отношение к отцу.

Стаття надійшла до редколегії 15.04.2015

УДК 373.21

Т. А. ЛІСОВСЬКА
м. Миколаїв

ІМПРОВІЗАЦІЯ ЯК ВИД ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ

У статті подається характеристика музичної імпровізації, як один із видів художньо-творчої діяльності дітей дошкільного віку. Розглянуто проблеми музичної освіти, музично-естетичного виховання особистості.

Ключові слова: імпровізація, музична освіта, музична діяльність, особистість, творчість, діти дошкільного віку.

Формування освіченої, творчої особистості є одним з першочергових завдань модернізації освіти в Україні. Провідну роль у формуванні естетичної культури особистості відіграє мистецтво, зокрема музика як засіб виховання духовних цінностей, творчого потенціалу людини, що сприяє розвитку емоційно-почуттєвої сфери, духовному збагаченню особистості.

На підставі історико-педагогічного аналізу наукової літератури (В. Авдєєв, М. Володін, О. Лосєв, Б. Лурія та ін.) встановлено, що традиції музичної освіти, її гуманістична спрямованість походять з глибокої давнини. Музиці приписували магічний і виховний вплив на

людей. Так, у різних програмах навчання Стародавнього Сходу музична освіта посідала першорядне місце поряд з писемністю, математикою та ораторським мистецтвом. В епоху Відродження інтерес до музичного мистецтва стояв поряд з іншими актуальними питаннями виховання людини, тому що головною метою його вбачали у формуванні гармонійної особистості, котра втілювала у собі високі моральні принципи, розвинутий інтелект, естетичне ставлення до світу. Я. Коменський вважав, що музичне виховання повинно розпочинатись з моменту народження дитини. Він був першим педагогом, який прагнув охопити музичним вихованням усі періоди

життя людини, починаючи з раннього дитинства. На початку ХХ століття у вітчизняній педагогіці набули поширення ідеї діячів у галузі музичної освіти. Видатні композитори М. Верховинець, М. Леонтович, М. Лисенко, Я. Степовий, К. Стеценко, Б. Яворський розробляли й видавали музичні посібники, нотні збірки, методичні рекомендації щодо музичного виховання і навчання. Із їхньою діяльністю науковці пов'язують період розвитку музично-естетичної думки України, формування національних засад музично-естетичного виховання. Своєрідну концепцію музично-естетичного виховання підростаючого покоління розробив В. Сухомлинський. Його музично-просвітницька діяльність є вагомим внеском у скарбницю музичної педагогіки. Музика, з її потенційними виховними і культурними можливостями, проголошена педагогом могутнім засобом виховання особистості.

Важливу роль у розвитку теорії й практики музичної освіти ХХ століття відіграли представники музичної педагогіки: О. Апраксина, Н. Ветлугіна, Д. Кабалевський, А. Кенеман, О. Радинова, С. Шоломович, В. Шацька та ін., які розробляли питання розвитку музичного сприйняття дитини, засоби педагогічного впливу та умови формування основ музичної культури творчої особистості. Розкриттю творчого потенціалу людини присвячено зміст багатьох педагогічних досліджень. Вперше з розробкою цієї проблеми ми зустрічаємося в працях Б. Асаф'єва. Учнем і продовжувачем його концепції Д. Кабалевським був введений в 70-ті роки в програму по музиці для загальноосвітніх шкіл новий елемент, а саме, імпровізація як різновид творчої діяльності. Ідеї Б. Асаф'єва і Д. Кабалевського продовжили і розвинули Л. Горюнова і Л. Школяр. Педагогічну проблему імпровізації розкрив в своїй монографії В. Харькін. Змістовно про етапність музично-творчого процесу, починаючи з вибору сюжету до виникнення самого задуму з подальшою його реалізацією, стосовно дошкільнят, писали в своїх дослідженнях Н. Ветлугіна, І. Держинська та ін.

Мета статті – розкрити змістовий аспект імпровізації як умови дитячої творчої діяльності в системі музичної освіти.

Проблема дитячої творчості сьогодні є однією з актуальних в психології і педагогіці, оскільки її вирішення пов'язано з проблемою загального розвитку дитини. Інтерес представляють дослідження Л. Виготського, О. Леонт'єва, Б. Теплова, К. Тарасової, в яких підкреслюється провідна роль художньо-творчої діяльності дітей у вихованні і навчанні. У роботах цих авторів зазначається, що творчість природно для дитини, вона відповідає її потребам і можливостям. На думку Б. Теплова, творчість нерівномірно представлена в різноманітних видах художньої діяльності дітей. Про імпровізацію в дитячій творчості писали П. Блонський, Н. Брюсова, Н. Крупська, А. Луначарський та ін.

Думка про те, що рання дитяча творчість носить імпровізаційний характер, висловив Б. Юсов. Взагалі, творчість – загадковий процес.

В істинно високому і широкому значенні поняття творчості доступне не багатьом. Але в житті нашого суспільства ми щоденно стикаємося з масовими виявами творчості в різних сферах. На ній ґрунтується наука й музичне мистецтво, всі здобутки людської цивілізації, самі форми життя людей. Проблема творчої діяльності висвітлюється у філософському, психологічному й педагогічному аспектах. У сучасній філософській літературі творчість трактується як активна цілеспрямована діяльність, що забезпечує принципово нові, в контексті певної культури, і соціально значущі результати та сприяє самореалізації дитини, розвитку її здібностей. Л. Яценко зазначає, що поняття творчості не збігається повністю з поняттям діяльності, оскільки останнє містить елементи репродуктивного дублювання дій і результатів. Творчість визначається як процес створення нового продукту або винайдення раніше невідомого, але необхідного суб'єкту, нового способу виконання певної діяльності.

На думку вітчизняних та зарубіжних психологів, творчість є потребою, нормальним станом людини, основою особистісного благополуччя [2]. Про особливу роль творчої діяльності у формуванні ціннісної сфери особистості свідчить виділення дослідниками окремої групи цінностей творчості як найбільш природних для людини. За А. Брушлінським,

Я. Пономарьовим, Є. Старовойтенко, творчість є суб'єктивним, ціннісним утворенням, основною детермінантою активності, механізмом розвитку особистості. Відзначаючи тісний зв'язок творчості та творчих здібностей, дослідники, однак, не дійшли спільної думки щодо характеру цього зв'язку. Значна кількість досліджень присвячена вивченню творчих здібностей як компонентів або умов творчої діяльності [4]. У ряді робіт творчість розглядається як умова та механізм розвитку творчих здібностей. На думку Д. Богоявленської, розвиток творчих здібностей можливий лише у діяльності творчого характеру [1].

Умовою розвитку творчих здібностей є включення особистості в таку діяльність, де є можливість виходити за межі формальних зовнішніх вимог і творити нове на основі суб'єктивного досвіду. Творчість розглядається як основа ціннісної сфери особистості і є одним з основних механізмів розвитку музичних здібностей. Перші прояви творчості та музичної імпровізації спостерігаються у дошкільників.

Н. Ветлугіна вважає, що для успішної творчої діяльності дитини необхідно систематично збагачувати її естетичне сприймання, розвивати спостереження, вміння бачити, розуміти зміст спостережуваного, переживати його, давати дітям всебічні знання в цікавій формі. Однією з важливих умов для розвитку творчих імпровізаторських виявів дітей є вміння педагога зацікавити дитину музичною діяльністю, розбудити в неї або підтримати і розвинути вже наявний інтерес. Адже інтерес спонукає дитину до діяльності, веде до пізнання, спрямовує її зусилля до вдосконалення, стимулює виникнення музичної творчості. Адже музика є найдивовижнішим, найтоншим засобом залучення до добра, краси, людяності. Міцний зв'язок, що існує між музикою, літературою та образотворчим мистецтвом, визначається тим, що кожен із цих видів мистецтва своїми специфічними засобами розкриває внутрішній світ дитини, особливості оточення. Світ музики – емоційна сфера психіки людини. Сила її в безпосередньому пробудженні тих почуттів, що складають суб'єктивну й інтимну сторону особи та її переживань. Музика – це найсильніший за-

сіб формування емоційної культури, почуттів, моральності й фізичного здоров'я дітей. Задача розвитку інтересу до музичного мистецтва, творчих здібностей у музично-імпровізаторській діяльності, залучення дошкільників до кращих зразків вітчизняного та світового мистецтва складає основу програми художньо-естетичного виховання. Музичне виховання в дошкільному навчальному закладі здійснюється у двох напрямках: на заняттях та вільній діяльності дошкільників різними видами музичної діяльності – сприйняттям, співами, ритміко, грою на дитячих музичних інструментах. Перший напрям – це включення музичного мистецтва у зміст виховально-освітнього процесу поряд із зображувальним мистецтвом та художньою працею, розвитком мовлення, знайомством з оточуючим світом; другий – у самостійну діяльність, розваги, побут дошкільного навчального закладу. Кожне з даних напрямів припускає свої методи та прийоми організації музичної діяльності дошкільників, для реалізації яких необхідна взаємодія вихователя та музичного керівника. Вихователі дошкільних навчальних закладів, як правило, не мають спеціальної музичної освіти, не вміють грати на фортепіано, володіють обмеженим об'ємом музичних умінь і навичок, знайомі з невеликим колом музичних творів різноманітних жанрів, стилів та напрямів, неспроможні якісно виконувати вокальні твори. Все це ускладнює організацію різних видів музичної діяльності та реалізацію умінь та навичок дошкільників засобами музики. Музичний керівник (при активній участі вихователя) проводить музичні заняття, розваги, свята. Вихователь спілкується з дошкільниками у побуті – керує самостійною музичною діяльністю, організовує ігри, слухання музики (використовуючи аудіозаписи), готує інсценівки тощо. Більшу частину своєї роботи з музичного виховання він здійснює під керівництвом музичного керівника або за його безпосередньої участі. Відтак виявляється важливим питання педагогічної взаємодії вихователя та музичного керівника. Щоб керувати самостійною музичною діяльністю дошкільників – навчати їх імпровізувати на дитячих музичних інструментах, співати,

пластично рухатися, танцювати – вихователь має знати методику музичного виховання, володіти виконавськими вміннями та навичками, вміти використовувати різноманітні методичні прийоми у роботі з дітьми. В той же час, вихователь може самостійно фіксувати деякі показники розвитку музичних здібностей (наприклад зовнішні прояви дітей під час слухання музики, тривалість уваги, висловлювання про твори, які прослухали, співвідношення рухів ритму та характеру музики). Участь у діагностуванні дозволяє вихователю впізнати сильні та слабкі риси розвитку кожної дитини і відповідно з цим будувати свою роботу. Якості особистості, необхідні для виконання розвивальної функції – здібність до творчості, ініціативність, музична культура, захопленість – спільні у вихователя та музичного керівника. Мобілізувати увагу можливо і за допомогою вказівок, але навчання буде мати розвивальний характер лише тоді, коли педагог зацікавить дітей. Музичному керівнику необхідно бути самому захопленим музикою, яку він виконує і про яку розповідає; мати різноманітний репертуар; вміти відібрати яскраві фрагменти музичних творів, які доступні дітям за змістом та тривалістю; знаходити цікаві для порівняння музичні твори, створюючи проблемну ситуацію вже при сприйнятті музики. Важливо, щоб музичний керівник був спроможним виразно, яскраво виконувати твори, образно пояснюючи їх, використовувати ігрові методичні прийоми, творчі завдання, різноманітні захоплюючі форми організації музичної діяльності – варіанти побудови занять та різні їх види, дозвілля, розваги. Якщо музичний твір не приносить дитині естетичної насолоди, а ігрові дії не забезпечують емоційного комфорту, то музична імпровізація не стане художньо-творчим відкриттям, не вплине на її духовний світ та взаємини з оточуючими. Здатність мистецтва збуджувати в людині художню насолоду є його найважливішою функцією. Потреба особистості в музичних враженнях виражається, насамперед, у прагненні до художньої насолоди. Відтак, художня насолода від імпровізації – це своєрідний індикатор спілкування дітей з музичним твором, що є джерелом певних емоцій та почуттів.

С. Шацький у своїй книзі «Мистецтво як елемент дитячого життя» розвиває і пояснює значення імпровізації в житті дитини, підкреслюючи, що такі основоположні елементи мистецтва, як ритм і символізація, є основними в дитячому мистецтві. «Дитина свої внутрішні переживання, думки висловлює у зовнішніх формах мистецтва. Таким чином, зовнішнє вираження внутрішніх переживань дитини є мистецтво. Імпровізація вчить висловлювати свої думки і почуття яскравим і образним словом, тобто служить певним заохоченням до розвитку творчості. На думку Г. Лабунської, на творчий процес впливають три фактори: а) віковий фактор, б) ступінь підготовки дитини, в) індивідуальні можливості. І в різному віці їх прояв різноманітний. Протиріччя між ними то загострюються, то набувають деякої стійкості і взаємозв'язку. Огляд педагогічної та психологічної літератури свідчить, що процес формування творчого інтересу – багатогранна тема. Педагоги і психологи всіх країн у різні часи, досліджуючи процеси творчої імпровізації, вважають, що це не механічний процес. Імпровізація безпосередньо пов'язана з духовним рівнем особистості. І для розвитку творчої імпровізації необхідне формування у дітей: 1) природних здібностей; 2) певних навичок; 3) умов, за яких ці навички розвиваються.

Наприклад, Г. Песталоцці вважав такою умовою як потреба самостійного набуття знань.

К. Ушинський, О. Бакушинський, Л. Виготський, Б. Теплов головною умовою у формуванні творчих здібностей до імпровізації вважали уяву.

К. Ушинський зазначав, що у творчому процесі не тільки пробуджується допитливість, але відбувається розвиток всієї особистості. О. Бакушинський вважав, що у творчості необхідно подолати механічну культуру, в ній має панувати людський дух. Необхідно розвивати інтуїцію, навчити дитину володіти музичним матеріалом. В основі методики творчого розвитку вчений припускав самодіяльність, творчі відкриття і захоплення, успіх у придбанні навичок, вибух енергії, реалізацію нових творчих цінностей.

Імпровізація – це особливий вид творчої діяльності, в якому збігаються і процес, і

продукт, тобто імпровізація – це процес створення продукту без попередньої підготовки. У цьому сенсі музичні імпровізації дошкільників несуть в собі всі ознаки професійної творчої діяльності композиторів.

Отже, імпровізація на музичних заняттях буде сприяти творчому розвитку дошкільників поряд зі співом, слуханням, грою на музичних інструментах, якщо:

- будуть створені умови, що стимулюють розкриттю внутрішнього потенціалу дитини в процесі творчої імпровізації;
- вона буде розглядатися як найважливіший вид творчої діяльності;
- в процесі імпровізації буде реалізована потреба дітей в самостійному творчому досвіді;
- педагогічне керівництво процесом імпровізації направлено на виховання інтересу до творчості, у взаємозв'язку різних умінь і навичок в цілісній творчій діяльності, а також розвиток фантазії і творчої уяви.

T. LISOVSKA

Mykolaiv

IMPROVISATION AS A KIND OF CREATIVE ACTIVITY IN THEORY AND PRACTICE OF MUSIC EDUCATION

The article deals with characteristics of musical improvisation as a type of artistic and creative activity of preschool children. The problems of music education, musical and aesthetic education of the individual.

Key words: improvisation, music education, music activities, personality, creativity, children preschool age.

T. A. ЛИСОВСКАЯ

г. Николаев

ИМПРОВИЗАЦИЯ КАК ВИД ТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ТЕОРИИ И ПРАКТИКЕ МУЗЫКАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье дается характеристика музыкальной импровизации, как один из видов художественно-творческой деятельности детей дошкольного возраста. Рассмотрены проблемы музыкального образования, музыкально-эстетического воспитания личности.

Ключевые слова: импровизация, музыкальное образование, музыкальная деятельность, личность, творчество, дети дошкольного возраста.

Список використаних джерел

1. Богоявленская Д. Б. «Субъект деятельности» в проблематике творчества / Д. Б. Богоявленская // Вопросы психологии. — 1999. — № 2. — С. 35—41.
2. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте / Л. С. Выготский // Психологический очерк: Книга для учителя. — 3-е изд. — М.: Просвещение, 1991. — 93 с.
3. Ветлугина Н. А. Теория и методика музыкального воспитания в детском саду : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Дошк. Педагогика и психология» / Н. А. Ветлугина, А. В. Кенеман. — М.: Прсвещение, 1983. — 255 с.
4. Кульчицька О. І. Творча обдарованість. Специфіка дитячої обдарованості / О. І. Кульчицька // Обдарована дитина. — 2001. — № 1. — С. 3—10.
5. Савченко Р. А. Формування музично-педагогічної компетентності майбутнього вихователя та музичного керівника дошкільного навчального закладу: монографія / Р. А. Савченко. — К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. — 298 с.

Стаття надійшла до редколегії 15.04.2015